

באזרה של תורה

מאוצרותיו של הרה"ג ראובן גולן שליט"א
רב ק"ק "דרכי תורה", ראש ישיבת "יביע אומר" רחובות וראש כולל "בני ראובן"

פרישת
ייצא

דוא"ל להערות
ורשימת תפוצה:
rg5740@gmail.com
054-8410805

גליון 922

כל פנים יהודי שומר תורה ומחובר לטהור. אולם גם אז היתה חובה לחנך את בני הנעורים בלימוד התורה בשנות הנעורים והבחורות, מפאת עצם חובת לימוד התורה, ומפאת שאין עם הארץ חסיד. ואז היתה ההליכה למקום תורה לא בשביל לברוח מבית אביו ומסביבתו הקודמת אלא לשם המקום המיועד לו ללימוד תורה אצל רב מובהק, וזהו בבחינת "וילך".

אבל היום הפרוץ מרובה מכל צד, ומי שאינו לומד בישיבה מצבו מסוכן, ועלול מאוד שלא יישאר אצלו ח"ו אפילו משדו מן היהדות. והאורבים על נפשות בני ישראל להזריחם רבו מכל צד. במצב פרוץ ומסוכן כזה דרי אפילו אילו ידע בבירור שח"ו לא יצליח בתורה בישיבה, היתה החובה להיות בכל ימי הנעורים בתוך כותלי הישיבה, למען דינצל מפני הזמן האורבים על יהדותו.

ונמצא שבזמננו הציאה מסביבה של חולין היא כבר תכלית בפני עצמה, אכן גם התכלית השני לספוג תורה וידאת שמים ולדורות באמת תלמיד חכם מצויין יכול להשיג בישיבה אם רק יתמיד בלימודו. ואם כן בודדות אלו יש בהליכה לישיבה חן משום "ויצא" וזן משום "וילך".

"אכן" ו"אנכי" בכסא הכבוד

"אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי" (כח, טז)

פירש"י "ניצב עליו" לשמרו. ולכאורה מפני מה היה צריך שמירה? ומדוע עד עתה לא היה נצרך לשמירה זו?

אלא שלפני כן נאמר "והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו", ופירשו חז"ל במסכת חולין (צא, ב) "עולים ומסתכלין בדיוקנו של מעלה, ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה. בעו לסכונה, מיד- והנה ה' ניצב עליו". ופירש"י שהמלאכים היו עולים בסולם, ומסתכלים בצורתו של יעקב אבינו החקוקה בכסא הכבוד למעלה, ויורדים ומסתכלים בצורתו של יעקב למטה, ורצו להזיק לו מחמת שנתקנאו בו. ומיד ניצב ה' עליו לשומרו מפניהם.

ופירש מרן רבינו עובדיה יוסף (הובא בספר נפלאות מתורתך), שבמרכבה שהיא כסא הכבוד יש ד' פנים, פני כרוב לאחד, ופני נשר לאחד, ופני אריה לאחד, ופני יעקב אבינו שהוא הרביעי למרכבה. ובתחילה לא ידע יעקב שדמות דיוקנו חקוקה בכסא הכבוד. אך המלאכים ידעו זאת והתפלאו על כך ורצו להזיקו. וזהו שנאמר "מלאכי אלהים עולים ויורדים בו", "בו" היינו ביעקב, שהיו עולים למעלה והוראים את דמותו שבכסא הכבוד, ויורדים למטה והוראים את דמותו, ורצו להזיקו.

וכשדקין יעקב אמר "אכן יש ה' במקום הזה", "אכן" ראשי תיבות "אריה כרוב נשר", שאת זה ידעתי שיש בכסא הכבוד, אבל "ואנכי לא ידעתי", "אנכי" ראשי תיבות "אריה נשר כרוב יעקב", דהיינו שלא ידעתי שגם דמות דיוקני נמצאת שם.

קבלת תפילה כחב לאחריני

"ועיני לאה רכות" (כט, יז)

א. פירש"י "ועיני לאה רכות" - שהיתה סבורה לעלות בגדולו של עשו ובוכה. שהיו הכל אומרים, שני בנים לדבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן.

ותפלותיה של לאה מלמדות אותנו עד כמה גדול רוב הוא כוחה של תפילה. כי באמת לא היה זה חשש בעלמא שמא תינשא לו, אלא שכן נגזר ונקבע כבר

בלי לחץ

"ויצא יעקב" (כח, י)

יש לעיין שהנה בפרשת תולדות נאמרה לשון בריחה, "קום ברח לך אל לבן אחי חרנה" ואילו כאן נאמר "ויצא" וגם "וילך", ומשמע שיעקב אבינו הלך כהרגלו ולא ברח. וגם הנביא (הושע יב, יג) אמר לשון בריחה, "ויברח יעקב שדה אדם". ואם כן יש להבין האם יעקב הלך או ברח.

והשיב על כך המשפיע רבי אלימלך בידמן, ש"יעקב ברח עם הרגליים ולא עם הראש". כלומר שרגליו אכן הלכו במרוצה כדרכם של בורחים, אך בשונה משאר בורחים שאין להם יישוב הדעת ונסים הם על נפשם כל עוד רוח בהם, יעקב היה נתון במצב של יישוב הדעת מוחלט ללא פחד ומורא וללא לחץ ובהלה, מתוך אמונתו ובטחונו בה'.

ודבר זה הוא יסוד עצום לחיים, שלא לאבד את יישוב הדעת בכל מצב שהוא. חזו היתה גזירת המן "להומם ולאבדם". שלכאורה וכי לא מספיק לאבדם ולמה צריך גם להומם. אלא שגם המן הבין שאם אדם נמצא ביישוב הדעת אי אפשר לעשות לו כלום, ולכן דבר ראשון צריך "להומם" ואז אפשר להצליח ח"ו "לאבדם".

ולכשנדרקד בלשון הרמב"ם נמצא שגם היונים השתמשו ב"נשק" הלחץ כדי להדע לישראל, וכפי שכתב (פ"ג מהל' חנוכה ה"א) "בבית שני כשמלכו יון גזרו גזרות על ישראל ובטלו דתם ולא נהיו אותם לעסוק בתורה ובמצות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל וכו', וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצים לחץ גדול". והיינו כי גם היונים ידעו שכשאדם מרגיש שצר לו והוא בלחץ נקל מאד להפילו ולנצחו. [ויעיין עוד בענין זה בספרי "בארה של תורה" פרשת בחוקותי].

הישיבה - בית חיינו

"ויצא יעקב מכאר שבע וילך חרנה"

מפרשי המקרא העידו מדוע אמר הכתוב גם "ויצא" וגם "וילך", ודי היה להזכיר אחד מהם.

וביאר רבי יעקב ישראל קניבסקי בברכת פרץ, שהנה אנשים שהולכים ממקום למקום יש בהם שני אופנים. יש מי שאין רצונו לברוח ממקומו הראשון, אלא שנצרך הוא לאיזה ענין במקום השני. ויש שאין לו שום צורך וענין במקום השני, וכל הליכתו היא כדי לברוח ממקומו הראשון אשר שם יש לו צד ואויב. וביעקב אבינו היתה ההליכה משני הטעמים, כי על פי ציווי אמו היה צריך לברוח מבאר שבע מחמת עשו שהיה מתגחם להורגו, ועל פי ציווי יצחק היה צריך ללכת לחרון לקחת אישה מבנות לבן. ולכן, כנגד מה שהיה צריך לצאת ממקומו מפני עשו נאמר "ויצא", וכנגד מה שהיה צריך ללכת לחרון כדי לשאת אישה נאמר "וילך". ולאור זאת כתב תובנה חשובה ביותר. כי הנה לפנינו בישראל, כשבתי ישראל היו מיוסדים על פי התורה, וכל הסביבה היתה ספוגה אהבת התורה, אזי גם מי שלא למד בישיבה והיה יוצא מנערותו לעסוק באיזו פרנסה היה נשאר על

מוקדש לעילוי נשמת המנוח יצחק בן מרגלית ז"ל אוהב התורה ולומדיה.

בשמים שתהיה היא רעייתו של עשו, וכפי שדרשו חז"ל (ב"ד ע, טז) אודות לאה, "אמר רב הונא, קשה היא התפילה, שביטלה את הגזירה, ולא עוד אלא שקדמה לאחותה". וביאר ה"ה תואר שלא אמרו "גדולה היא התפילה", או "חשובה היא התפילה", אלא "קשה היא התפילה", ללמדנו שתפילה מועילה אף במקום שהוא חב וקשה לאחרינו, כמו כאן שבגלל תפילות לאה סרה זכות עשו ממנה ואף קדמה לאחותה. וביאר עוד, שמה שאמרו שכן נגזר בשמים, ידעו כן על ידי מה שהיו חברות אומרים, שכיון שרוב העולם אמר כן מן הסתם שכן נגזר, שכן "קול המון כקול שדי". ועוד, שידעו כן על ידי החושים בבוכבים. וכן אמרו בזהר הקד' (וידי רכ"ג), "הרבה דמעות שפכה הצדקת להיות בחלקו של יעקב ולא בחלקו של עשו. וזהו מה ששנינו שכל אדם שמודיד דמעות לפני הקב"ה, אף על פי שנגזרה עליו גזירה, הגזירה תיקרע ולא תוכל לשלוט בו". ומכאן למדנו את גדול כוחה של תפילה, ובפרט בדמעות, שמועילה לבטל אפילו מה שנגזר על האדם.

ב. ובספר העיקרים (מאמר רביעי פרק ט"ז) כתב, ששייך גם אצל אנשים מאמינים היודעים שדקב"ה משגיח על העולם ושולט בבריאה כולה לעשות בה כרצונו, ואף על פי כן הם מתרפים בתפילה. והסיבה לכך לפי שהם סבורים שאף שבידו של הקב"ה להושיעם, אין הם ראוים שה' יקבל את תפילתם.

ואומר על זה בעל העיקרים, שאף שראוי ומוטל חיוב על כל אדם שלא להיות צדיק בעיניו, אבל אין ראוי שימנע האדם בעבוד זה מלהתפלל על צרכיו. והטעם, "לפי שמי שנמנע מלהתפלל בשל כך טועה לחשוב שהטוב המגיע מאת הבורא הוא בתורת גמול על המעשים הטובים, ומשום כך הוא סבור שלפי מצבו אין מעשיו ראויים לגמול. אך הגזירה זו טעונה יסודה, וכפי שאמר דניאל (פ"ט) "לא על צדקותינו אנחנו מפילים תחנונינו לפניך כי על רחמך הרבים". שחסדי ה' ורחמיו על כל בראויו על צד החסד הגמול לא על צד הגמול, ויש בידיו כח לדעת ולעשות חסד חנם בין שיהיה המקבל ראוי לפי לכך ובין שיהיה בלתי ראוי, אלא כשישנו עצמו על ידי התפילה בלבד".

"ודבר זה התבאר בכמה מקומות, ובפרט במגשה בן חזקיהו מלך יהודה שהיה רשע גמור ולא היה מי שהמרה את הבורא כמדותו לפניו ולאחריו, ואף על פי כן נאמר בו, ובצר לו חילה את פני ה' אלוהיו וגו', ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלים למלכותו".

וכותב העיקרים "ולמדנו מזה שני דברים. האחד, שגם אם יהיה המתפלל בתכלית הרוע כמגשה, מוכן הוא לקבל החסד על ידי התפילה. והשנית, שהתפילה נשמעת אף מתוך הצרה, וזה מורה על גדול הפלגת חסד השי"ת על בראויו, שמדרך האנשים לומר, מדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם, אבל השי"ת חפץ חסד וימינו פשוטה לקבל שבים בכל עת".

פועל צדק

"כי בכל כחי עבדתי את אביך" (לא, ו)

א. הגה לעיל (כח, כ) ביקש יעקב אבינו "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש". והקשה הכללי יק, שלכאורה שפת יתר היא, שבדאי שלחם תכליתו לאכול ובגד תכליתו ללבוש, ומדוע היה יעקב אבינו צריך להוסיף זאת.

ותידן, שיעקב ביקש שלא יתן לו הקב"ה לחם יותר מכדי אכילתו ובגד יותר מכדי צרכו, וזאת כדי שייצגל מן החטא, משום שריבוי העושר הזהב והפנינים מעורר עיני בעליו ומונע האדם מדרך הישר, וכמו שאמר שלמה במשלי (ל, ח) "רש ועושר אל תתן לי חטאיני לחם חוקי".

וכבר כתב בן רבינו בחיי, "ונתן לי לחם לאכול וכו', זאת שאלת הצדיקים מאת השם, לא ישאלו המותרות, רק הדבר והזכר בלבד שאי אפשר לו לאדם שיחיה בלעדיו". והאריך שם בגנות המותרות ובשבח ההסתפקות.

ב. ומקשים שדיי לקמן (ל, מג) נאמר אצל יעקב "ויפרץ האיש מאד מאד, ויהי לו צאן רבות ושפחות ועבדים וגמלים וחמורים", ומדוע לא מילא דקב"ה בקשתו

ונתן לו עושר ונכסים.

ויש לומר שדוקא בגלל שיעקב היה ירא מן העושר העניק לו דקב"ה עושר ביושר שהחשש של יעקב אינו נכון. וכמסופר בשם המהר"ל דיסקין, שבשבת אחת דרש בגנות העושר, ולמחרת בא אליו אחד מתלמידיו בבהלה שגודע לו כעת שזכה בהגדלה בסכום גדול מאוד והוא ירא שמא העושר יקלל אותו כפי ששמע מרבו בדרשה. אך המהר"ל הרגיעו ואמר שהעושר אינו מזיק למי שירא ממנו.

ג. עוד תידן בספר מנחת אהרן לדבי אהרן מיאסניק, בדקדום דברי הרמב"ם בסוף הלכות שכירות פועלים (פ"ג ה"ז) שהפועל "חייב לעבוד בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביך, לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר ויפרץ האיש מאד מאד". ומבואר מהרמב"ם שמה שיעקב התעשר לא היה בגלל תפילתו ובקשתו, אלא שזוהו שכרו של כל מי שעובד את בעל הבית בכל כחו. וזה דרי לא התפלל יעקב שימנע ממנו דקב"ה שכר שמקבל כל אדם על מעשיו בעולם הזה.

ד. ודברי הרמב"ם הללו צדיקים להיות נר לרגלו של כל עובד ופועל ושכיר של בעל הבית, שמלבד הזוהרות בענייני ממון וגזל שעליו לזקפיד בהן במלאכתו, דרי שיש לו גם אפשרות לזכות בשכר רב בעולם הבא ובעולם הזה אם יעשה את מלאכתו בכל כחו.

וראה בתורה תמימה (כאן בהערה) שציין לדברי התוספתא (ב"מ פ"ח) שאסור לפועל לסגף ולהדריע עצמו, וכן אסור לו לעשות מלאכתו בלילה ולהשכיר עצמו ביום, וכן לקמץ מערך מזונותיו והדרושים לו, ובמס' נזיר (סב, ב) מבואר שאסור לפועל לנודד או לקבל נזירות, וכל זה משום שדברים אלה מחלישים את כוחו ומחמת כן מתבטל ממלאכת בעל הבית, וכל דינים אלה בניינים על יסוד דרין שצריך לעבוד בכל כחו כמו שמצינו ביעקב.

ה. ודבי אליהו ברוך פינקל מראשי ישיבת מיד (כמובא בספר משלחן רבי אליהו ברוך) דקדק שזוהו המקום היחיד במשנה תורה שבו הרמב"ם מכנה את יעקב אבינו בתואר "יעקב הצדיק". והיינו משום שאדם זוכה במעלת הצדקות בייחוד בגלל זוהדותו בענייני ממון. וכמו שכתב בספר קב הישר (ח"א סוף פרק נב), "הכלל הזה נקוט בידך, מי שאינו רוצה ליהנות בממון של חבירו ומכל שכן שאינו רוצה בממון של גזילה או גניבה, ומשאו ומתנו באמונה, הוא איש צדיק וישר בודאי וכו'. כי עיקר הידאה והצדקות הוא בממון, וכל אדם שהוא עומד בצדקתו על ממון זהו צדיק גמור".

ו. ולפי דברי הרמב"ם יוצא שמה שמה שהעיד יעקב אבינו בעצמו (לקמן פס' מ') "הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותידד שני מעיני", לא היה זה ממידת ההוסדות או חומרא שהחמיר על עצמו לשמור שמירה יתירה, אלא היה כל זה מעיקר דרין ומחובותיו ושעבודו של פועל לבעל הבית. ואף שבגמ' בבבא מציעא (צג, ב) אמרו שזו היתה נטירותא יתירתא שנגזר בה יעקב אבינו, אין זה אלא לפי רבה, אך למסקנה לא נפסקה ההלכה כמותו כמבואר ברמב"ם (שם פ"ג ה"ח), ואם כן אין זו שמירה יתירה, אלא שמירה שבה מחוייב השומר מעיקר דרין. [וכן מבואר ברא"ש (ב"מ פ"ג ס' כ"א) בשם השאילתות שלמד משמירתו של יעקב אבינו, ומוכח שזוהו עיקר דרין].

ז. ויש שהקשו שאם כדברי הרמב"ם שזוהו עיקר דרין מדוע זכה יעקב לשכר גדול כל כך בעבוד זה. וצריך לומר שכיון שחיובו של הפועל כלפי בעל הבית רב כל כך, ובנקל יכול להיכשל בגזל במלאכתו, ובפרט מי יכול להעיד בעצמו כמו שהעיד יעקב שעבד את לבן בכל כחו, ודבר זה הוא צדקות גדולה, כי דרך בני אדם להזדוהר היתר לעצמם ולזקל דקלות שונות ולא לעמוד במלוא מחויבותם כלפי בעל הבית שלהם, ולכן אף שזוהו עיקר דרין מכל מקום מי שעומד זה ומדקדק בכל משפטי חממות ושכירות הפועלים, ומקיים בעצמו לעבוד בכל כחו זה לא דבר של מה בכך, וזוהו צדקות גדולה.

ויתכן שלכן השכר הוא "ויפרץ האיש מאד מאד", שמירה כנגד מידה היא, שכשם הוא מתאמץ מאד בממנו של בעל הבית לבל יפסיד מאומה ולא יחסר כלום, כך דקב"ה נותן לו ריבוי ממון ונחלה ללא מיצרים.

האזינו ל"חיוך היומי" עם הרב ראובן גולן

ראשון - מוסר, אמונה ובטחון | שני - כיבוד הורים

שלישי - חינוך | רביעי - שמירת הלשון | חמישי - פרשת השבוע

להאזנה חייגו לקו "קול ראובן" 07-33-71-81-56

קו קול ראובן - ניתן להאזין למאות שיעורים והרצאות של הרב במגוון נושאים בטל' 0733-71-81-56

להקדשת העלון ניתן לפנות בטל' 054-8410805